

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «МОВА» Й «МОВЛЕННЯ»

Лариса Журавльова

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розкрито зміст понять «мова», «мовлення» в сучасній довідково-інформаційній, науково-лінгвістичній і психологічній літературі. Звернено увагу на визнання багатьма лінгвістами потреби в розмежуванні понять «мова» й «мовлення». Схарактеризовано різні погляди фахівців на проблему розуміння сутності цих понять і критерії їх розмежування. З'ясовано, що в психології наявне «континуальне» й «діяльнісне» трактування мовлення як мовленнєвої діяльності. Підкреслено, що відповідно до рівня й потреб сучасної психології та лінгвістики оптимальне розв'язання питання про мову й мовлення передбачає наявність не дво-, а тричленної системи категорій, що, своєю чергою, співвідносяться з категорією мовленнєвої діяльності.

Ключові слова:

мова, мовлення, мовленнєва діяльність, психологія, лінгвістика.

Аннотация:

Журавлева Лариса. Лингвистический и психологический аспекты разграничения понятий «язык» и «речь».

В статье раскрыто содержание понятий «язык», «речь» в современной справочно-информационной, научно-лингвистической и психологической литературе. Внимание обращено на признание многими лингвистами потребности в разграничении понятий «язык» и «речь». Охарактеризованы различные взгляды специалистов на проблему понимания сущности этих понятий и критерии их разграничения. Отмечено, что в психологии существует «континуальное» и «деятельностное» трактование речи как речевой деятельности. Подчеркнуто, что в соответствии с уровнем и потребностями современной психологии и лингвистики оптимальное решение вопроса о языке и речи предполагает наличие не дву-, а трехчленной системы категорий, что, в свою очередь, соотносится с категорией речевой деятельности.

Ключевые слова:

язык, речь, речевая деятельность, психология, лингвистика.

Resume:

Zhuravlova Larisa. Linguistic and psychological aspects of the differentiation of terms «language» and «speech»

The article is aimed at the research of the differentiation of terms «language» and «speech», given in modern reference sources, scientific-linguistic and psychological literature. Attention is drawn to fact that many linguists emphasize the need for the differentiation of terms «language» and «speech». Different scholars' views on the issue of understanding the scope of these terms and the criteria of their separation from each other are also presented in the article. It is noted that from the psychological point of view there is a «continual» and «active» interpretation of speech as a speech activity. It is emphasized that according to the level and needs of modern psychology and linguistics, the optimal research of the issue of language and speech involves the presence of not two-, but a three-member system of categories, which, in its turn, is related to the category of speech activity.

Key words:

language; speech; speech activity; psychology; linguistics.

Постановка проблеми. Сучасні філософи та лінгвісти постулюють дві важливі методологічні тези: зрозуміти природу мови й пояснити її можна, лише виходячи з людини та її світу, а пізнання людини неможливе без вивчення мови, оскільки homo loquens існує насамперед у мові й через мову, навіть більше, мова є «людиноутворювальним началом» (В. Гумбольдт).

Учені визначають мову як наукову абстракцію (А. Коен, О. Мельничук, К. Пайк, Г. Шухардт). Мовлення ж розглядається як спосіб формування й формулювання думки за допомогою мови (І. Зимня); як послідовність мовних знаків (насамперед слів), організована за правилами мови й відповідно до потреб інформації, що висловлюється (Б. Головін); як «сукупність мовленнєвих дій, які мають власну проміжну мету, підпорядковану меті діяльності» (О. Леонт'єв); як «безперервна послідовність елементів у часі» (М. Жинкін). У межах антропоцентричної парадигми сучасної лінгвістики, яку О. Кубрякова визначає як когнітивно-дискурсивна (комунікативна), мова розглядається як «вікно в духовний світ людини, у її інтелект, засіб доступу до таємниць мислительних процесів» (О. Кубрякова, 2004).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовлення досліджується вченими в різних аспектах: фізіологічні основи мовлення (Н. Жинкін); взаємозв'язок мислення й мовлення (О. Потебня, Л. Виготський); психологічні особливості мовлення (М. Хомський, А. Супрун, О. Леонт'єв, Н. Жинкін); реалізація функцій мови в мовленні (О. Потебня, І. Горелов); процес оволодіння мовленням, механізм мовлення (А. Загнітко); функціональні різновиди мовлення (О. Казарцева); культура усного й писемного мовлення (Н. Бадер, Н. Гуйванюк, С. Єрмоленко, А. Коваль).

На сучасному етапі розвитку науки потреба в розмежуванні «мови» й «мовлення» визнається багатьма лінгвістами, проте погляди фахівців на проблему розуміння сутності цих понять і критерії їх відокремлення одне від одного – не збігаються.

Необхідність розмежування мови й мовлення для будь-якого дослідження підкреслювали В. фон Гумбольдт, Ф. де Соссюр, М. Хомський, Л. Єльмслев. Системи різних мов, з порівнянням комунікативних і номінативних аспектів мовлення досліджували І. Бодуен де Куртене, О. Потебня, О. Реформатський, О. Шахматов, Ф. Фортунатов, Р. Якобсон та інші.

Здебільшого розмежування «мови» й «мовлення» лінгвісти розуміють як розмежування індивідуального й соціального, того, що реалізує сама людина й того, що перебуває поза нею.

Мета статті – проаналізувати зміст понять «мова» й «мовлення» в сучасній довідково-інформаційній, науково-лінгвістичній і психологічній літературі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз окремих джерел наукової лінгвістичної літератури свідчить про те, що в лексикографічних працях спостерігається деяке змішування понять «мова» й «мовлення». Так, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» наводиться таке визначення поняття «мова»: «1. Здатність людини говорити, висловлювати свої думки. 2. Сукупність доволіно відтворюваних загальноприйнятих у межах певного суспільства звукових знаків для об'єктивно наявних явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування в процесі вираження думок. 3. Мовлення, властиве кому-небудь; манера говорити. 4. Те, що говорять, чий-небудь слова, вислови. 5. Публічний виступ на яку-небудь тему; промова. 6. Те, що виражає собою яку-небудь думку, що може бути засобом спілкування» [2, с. 682]. У термінологічному словнику О. Ганича та І. Олійника поняття «мова» тлумачиться так: «1. Найважливіший засіб спілкування людей, тобто засіб вираження й повідомлення думок, почуттів і волевиявлень людини. Мова нерозривно пов'язана з мисленням і служить не тільки засобом вираження думок, а й знаряддям думки, засобом формування й оформлення думки. 2. Будь-яка мовна система, що відтворює одну з функцій природної мови або функціонує як її замітник» [3, с. 129–132].

Свою чергою, поняття «мовлення» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» трактується так: «1. Спілкування людей між собою за допомогою мови; мовна діяльність. 2. *рідко*. Повідомлення по радіо; радіомовлення» [2, с. 682]. Енциклопедичний словник містить таке визначення: «Мовлення – функціонування мови в процесах вираження й обміну думок, конкретна форма існування мови як особливого виду суспільної діяльності» [12, с. 57]. У термінологічному словнику О. Ганича та І. Олійника «мовлення» пояснюється як «процес добору й використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного мовного колективу. Мовлення є формою існування живої мови, у мовленні мова функціонує й у процесі функціонування перебуває в постійному розвитку. Мова і мовлення взаємно й нерозривно пов'язані

між собою. Мовлення існує на основі певної мови, а мова виявляє себе в мовленні її носіїв. Мова щодо мовлення – явище загальне; вона належить усім, хто нею користується. Мовлення ж часткове, окреме, індивідуальне щодо мови...» [3, с. 129–132].

М. Кочерган у короткому термінологічному словнику, вміщеному в підручнику «Загальне мовознавство», поняття «мова» трактує, як «природну систему комунікативних знаків і правил їх функціонування», а «мовлення» характеризує, як «конкретно застосовану мову; засоби спілкування в їх реалізації» [6, с. 429].

Як переконуємося, у словниках наявне змішування понять «мова» й «мовлення», що спонукає до подальшого аналізу цієї проблеми в науково-лінгвістичній і психологічній літературі.

Сучасний розвиток лінгвістики вимагає диз'юнкції понять «мова» й «мовлення». Зауважимо, що в мовознавстві на цю проблему є різні погляди. Уперше на відмінність між «мовою» й «мовленням» звернув увагу німецький лінгвіст XIX ст. В. фон Гумбольдт. Він висунув дві тези: «мова завжди розвивається тільки в суспільстві...» й «мова, як маса всього виробленого живою мовою, не те саме, що сама мова ця в устах народу» [4, с. 68–86].

Експліцитне протиставлення мови та мовлення зазвичай пов'язують з ім'ям швейцарського лінгвіста Ф. де Соссюра. У своїй праці «Курс загальної лінгвістики» вчений визначає мову як соціальний елемент, вказуючи на наявність двох різних об'єктів – мови й мовлення, тим самим відокремлюючи соціальне від індивідуального [11]. На думку О. Леонтьєва, у канонічному тексті «Курсу...» підкреслено пасивний характер мовленнєвих процесів, розкрито уявлення про «індивідуальну мовленнєву систему» як про зліпок, що об'єктивно є поза системою мови [7, с. 12].

Крім того, О. Леонтьєв зауважує, що у Ф. де Соссюра немає у власному розумінні диз'юнкції «мова – мовлення». Науковець звертає увагу на неузгодженість аргументації та непослідовність канонічного тексту «Курсу...», у якому учні де Соссюра (Ш. Баллі й А. Сеше) на основі студентських конспектів та інших матеріалів, готуючи зведений текст праці, неправильно виклали думки вченого, доводячи їх до звичайного «соціологічного» розуміння [7, с. 12].

«Де Соссюр протиставляє мову (*langue*) як абстрактну індивідуальну систему та мовну здатність (*faculte du langue*) як функцію індивіда. Обидві ці категорії об'єднуються терміном *langue; langue (мовленнєвій діяльності)* протиставляється, своєю чергою, *parole – мовлення*, що являє собою індивідуальний акт,

у якому реалізується мовна здатність через посередництво мови як соціальної системи. Мова й мовна здатність протиставляються як соціальне та індивідуальне; мовленнєва діяльність (мова + мовна здатність) протиставляються мовленню як потенція та реалізація. Маємо в наявності дві системи координат» [7, с. 13].

Через неузгодженість аргументацій багатьох авторів (Л. Єльмслев, О. Смирницький, Г. Колшанський, О. Есперсен, О. Реформатський) намагалися більш чітко обґрунтувати розмежування понять «мова» й «мовлення». Проте майже всі лінгвісти залишалися в межах запропонованого де Соссюром розуміння, реалізуючи лише окремі його сторони.

О. Мельничук, аналізуючи погляди Ф. де Соссюра на мову й мовлення, зауважує, що ці поняття не слід ототожнювати між собою. «Реально існує лише мова як загальна сукупність конкретних мовних виявів, тобто процесів мовної діяльності, у яких використовуються різні компоненти мовної структури» [9, с. 13].

Погляди сучасних лінгвістів (С. Семчинський, І. Юшук) значно відрізняються від поглядів Ф. де Соссюра. Так, І. Юшук зазначає, що мова існує в уяві (як набір мовних засобів і схем) і в мовленні під час творення речень і тексту. Оскільки українське слово «мова» означає водночас і «набір мовних засобів», і «мовлення», то для розрізнення цих двох понять автор пропонує перший стан називати мовними засобами, а другий – мовленням» [10, с. 56; 14]. Отже, мовні засоби відображаються в граматиці і словниках, а результатом мовлення є текст.

Більш глибоким розмежуванням понять «мова» й «мовлення» є в О. Смирницького. Під мовленням він розуміє поєднання звучання з конкретним мовним змістом, а під мовою – сукупність взаємопов'язаних одиниць і відношень між ними, сукупність усіх компонентів різноманітних виявів мовлення. Якщо мовлення – спосіб спілкування, то мова – засіб спілкування. Науковець підкреслює, що мова існує в мовленні, взаємодіє з мовленням і розвивається в мовленні. Він наводить такі форми мовлення, як усне, писемне й мислене [10, с. 10–12].

Сучасній науці відомі й інші концепції, автори яких цілком відмовляються від диз'юнкції «мова – мовлення». Такими є майже всі концепції, пов'язані з американською біхевіористською психологією (дескриптивний напрям і близькі до нього науковці). Їхні автори розмежовують не мовлення й мову, а текст і його інтерпретацію лінгвістом.

Своєрідною, на нашу думку, є концепція, запропонована Л. Щербою: 1) мовленнєва

діяльність охоплює процеси говоріння й розуміння; 2) мовний матеріал, що є сукупністю всього сказаного й написаного; 3) мовна система (словники та граматики мов) [13, с. 24–39].

Аналізуючи поняття мовної системи, науковець зауважує: «Що ж собою являє сама мовна система? Як на мене, це те, що об'єктивно закладено в цьому мовному матеріалі й що виявляється в індивідуальних мовленнєвих системах, які виникають під впливом цього мовного матеріалу. Отже, у мовному матеріалі й слід шукати джерело єдності мови всередині цієї суспільної групи» [13, с. 24–39].

Отже, Л. Щерба, по суті, відтворив схему, запропоновану де Соссюром у другому «Курсі...». Схожу систему пропонує і К. Пайк, що протиставляє одне одному «мову» й «мовлення» як «частинки», як «хвилі» та як «поле».

Концепцію Щерби у своїх працях розвивають М. Андреев, Л. Зіндер. Уточнюючи окреслені поняття, учені глибше розглядають трактування понять: мова – мовлення – мовленнєвий акт – мовленнєвий матеріал. Мова як система знаків; мовлення – система сполучень мовних елементів у тексті; мовленнєвий акт – процес, породженням якого є мовленнєвий матеріал; мовленнєвий матеріал – конкретна реалізація системи мови [1, с. 15–21].

Як переконаємося, запропонована система уточнює поняття «мова – мовлення», вказує на їхній взаємозв'язок саме через мовленнєвий акт і мовленнєвий матеріал.

Водночас О. Леонтьєв підкреслює, що в цій системі віддзеркалилися деякі загальні недоліки робіт, у яких порушена проблема мови й мовлення. Серед головних недоліків науковець виділяє такі: 1) спрощене розуміння «першоелемента» дослідження, яким для авторів є мовленнєвий матеріал (текст або сукупність текстів); 2) мовленнєвий акт розуміється як процес, а не як діяльність (він лише «переводить» характеристики мовленнєвого матеріалу з потенційної в актуальну форму).

Розглянемо проблему співвідношення «мови» й «мовлення» в психологічній літературі.

Погляди багатьох психологів (Грейс де Лагуна, Карл Бюлер, Ф. Кайнц, А. Делакруа, Т. Слама-Казак) майже не відрізняються від поглядів лінгвістів на цю проблему.

Заслуговеє на окрему увагу психологічна праця М. Жинкіна, у якій експліцитно сформульовано прийнятний для сучасного рівня науки погляд [5, с. 13].

Учений сформулював декілька тез, перша й головна з яких полягає в тому, що мовлення не є звичайною маніфестацією мови. Воно – об'єкт вивчення, а не його результат. «Мовознавство

в усіх аспектах... фізіологія в колі проблем, пов'язаних з діяльністю другої сигнальної системи, фізика в розділі акустики, логіка й, зрештою, психологія – кожна з цих галузей знань, ідучи своїми шляхами й дорогами й виконуючи власні особливі завдання, має на увазі той самий спільний для всіх цих дисциплін мовленнєвий процес... Реальний об'єкт вивчення залишається спільним...» [5, с. 13].

На думку вчених (В. Кодухов, О. Леонт'єв, Д. Панов), ця теза набула форми розмежування об'єкта й предмета. Розглядаючи мовлення як об'єкт, вона може отримати двояке осмислення: 1) уявлення про мовленнєву діяльність як про своєрідний просторово-часовий континуум говоріння («поток мовлення»); 2) трактування мовлення саме як одного з видів мовленнєвої діяльності, розуміючи під діяльністю «складну сукупність процесів, об'єднаних спільною спрямованістю на досягнення певного результату, який є водночас об'єктивним спонукачем до цієї діяльності».

У першому випадку, за «континуального» трактування, мовленнєва діяльність розглядається лише як діяльність щодо вираження мислительного змісту, що стоїть за мовленням. У другому – «діяльнісне» трактування передбачає включення мовленнєвої діяльності в загальну систему діяльності людини.

За «діяльнісного» трактування мовлення, з'являється й інше тлумачення мислення. «Континуальний» підхід пов'язаний з уявленням про те, що мислення являє собою винятково сукупність психічних процесів, перебіг яких відбувається «в суб'єкті». У контексті «діяльнісного» підходу мислення виявляється не тільки в мовленні, а й виражається у вигляді всього світу культури, створеної цілеспрямованою діяльністю людей.

Другою важливою тезою М. Жинкіна є вказівка на те, що має власну структурну й функціональну специфіку.

Третя надзвичайно важлива теза, сформульована М. Жинкіним, полягає в тому, що психологія, лінгвістика, логіка, фізіологія – кожна з цих наук моделює один і той самий об'єкт – мовленнєву діяльність для власних цілей, виділяючи в ньому свої, суттєві характеристики. На думку О. Леонт'єва, система категорій, у яких здійснюється опис мовленнєвої діяльності, має бути прийнятною для будь-якої науки, що її досліджує, а не конструюватися в межах однієї науки, наприклад лінгвістики, на підставі апріорних міркувань [8, с. 57–60].

У психології найважливішою опозицією є протиставлення механізму і процесу. Сукупність фізіологічних і психологічних чинників

зумовлюють потенційну можливість певної операції й самоздійснення її в реальному контексті діяльності, за умови конкретного мотиву й мети діяльності, за наявності реального об'єкта й реального знаряддя виробництва.

Важливими протиставленнями в мовленнєвій діяльності для психолога є: 1) протиставлення мовленнєвого механізму й мовленнєвого процесу; 2) протиставлення мови як предмета й мови як процесу, тобто мовлення, мовленнєвої комунікації.

Така тричленна система дуже нагадує схеми де Соссюра, Л. Щерби, К. Пайка й Т. Слама-Казаку – мова як предмет, мова як процес і мова як здатність. Проте від усіх попередніх концепцій ця схема відрізняється тим, що всі названі категорії розглядаються як складники єдиного об'єкта – мовленнєвої діяльності. Ці сторони об'єкта виділяються, лише моделюючи його для тих чи інших цілей, у нашому контексті – з позиції завдань, що стоять перед психологічним дослідженням.

Для лінгвістів головним є розмежування мови як предмета й мови як процесу. Розмежування мови як предмета й мови як здатності не отримало в лінгвістиці достатнього поширення.

З погляду логіки, найважливішим розмежуванням є розмежування між формою мислення (процесом) і формою знання (предметом), що цілком вкладається в цю схему.

З позиції філософії, процес теоретичної, пізнавальної діяльності передбачає завжди єдність трьох складників: об'єкт пізнавальної діяльності (реальний світ і людина як частина цього світу); суб'єкт пізнавальної діяльності, що є носієм відомих психофізіологічних особливостей, які зумовлюють специфічно людські форми пізнання, і система загальнозначущих форм і способів зовнішнього вияву ідеальних явищ (система знаків). Єдність цих трьох складників і реалізується в діяльності.

Висновки. Отже, відповідно до рівня й потреб сучасної психології та лінгвістики, оптимальне розв'язання питання про мову й мовлення передбачає наявність не дво-, а тричленної системи категорій, що, своєю чергою, співвідносяться з категорією мовленнєвої діяльності.

Зважаючи на наведені вище тлумачення понять «мова» й «мовлення», а також на погляди різних лінгвістичних шкіл, можемо твердити, що мова породжує мовлення й мовлення породжує мову, і що обидві ці субстанції не можуть існувати одна без одної. Мова – це дещо спільне й соціальне, що міститься у свідомості людей і засвоюється з дитинства. Водночас мовлення – це дещо індивідуальне, реалізація (матеріальне втілення) всього того, що засвоєно. Мовлення

лінійне й спрямоване, мова – нейтральна й нелінійна. Мова й мовлення – два невіддільні аспекти мовленнєвої діяльності, що відіграють роль відправника й отримувача комунікативного повідомлення. Проте мова й мовлення

не співвідносяться симетрично, оскільки в мовленні можуть виявлятися особливості індивіда, що, зі свого боку, можуть спричинити порушення мовних норм.

Список використаних джерел

1. Андреев Н. Д. О понятиях речевого акта, речи, речевой деятельности и языка / Н. Д. Андреев, Л. Р. Зиндер // Вопросы языкознания. — 1963. — № 3. — С. 15—21.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. — 1736 с.
3. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. — К.: Вища школа, 1985. — 360 с.
4. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человеческого рода / Вильгельм Гумбольдт // В. А. Звегинцев. История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. — М., 1960. — Ч. 1. — С. 68—86.
5. Жинкин Н. И. Механизмы речи / Н. И. Жинкин // Заикание. — М.: АПН РСФСР, 1958. — 370 с.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник / Михайло Петрович Кочерган. — К.: Видавничий центр «Академія», 2003. — 63 с.
7. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / Алексей Алексеевич Леонтьев. — [4-е изд., стереотип.]. — М.: КомКнига, 2007. — 216 с.
8. Леонтьев А. А. Слово в речевой деятельности / А. А. Леонтьев. — М.: URSS, 2006. — С. 57—60.
9. Мельничук О. С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства / Олександр Савич Мельничук // Мовознавство. — 1997. — № 2-3. — С. 13.
10. Смирницкий А. И. Синтаксис английского языка / Александр Иванович Смирницкий. — М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1957. — 286 с.
11. Ф. де Соссюр. Курс общей лингвистики. — М., 1933. — [3-е изд.]. — М.: URSS, 2006. — С. 38.
12. Українська радянська енциклопедія / за ред. М. П. Бажана. — К.: Головна редакція української радянської енциклопедії. — Т. 7. — С. 54—55.
13. Щерба Л. В. О тройном аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании / Лев Владимирович Щерба // Языковая система и речевая деятельность. — Л.: Наука, 1974. — С. 24—39.
14. Ющук І. Українська мова / Іван Ющук. — К.: Либідь, 2004. — 640 с.

Рецензент: Молодиченко В.В. – д.філософ.н., професор

Відомості про автора:

Журавльова Лариса Станіславівна
laura.195@ukr.net
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i18.1886>

Матеріал надійшов до редакції 26. 05. 2017 р.
Прийнято до друку 20. 06. 2017 р.

References

1. Andreev, N. D., Zinder, L. R. (1963). On the notions of the speech act, speech, speech activity and language. *Voprosy jazykoznaviia*, 3, 15–21. [in Russian]
2. Busel, V. T., ed. (2007). *Great Dictionary of the Modern Ukrainian Language*. Kyiv; Irpin': VTF "Perun". [in Ukrainian]
3. Hanych, D. I., Oliinyk, I. S. (1985). *Dictionary of Linguistic Terms*. Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian]
4. Humboldt, W., Zvegintsev, V. A. (1960). *On the diversity of human language construction and its influence on the mental development of the human species*. In: History of linguistics of the 19th and 20th centuries in essays and retrievals. Ch. 1. Moscow, 68–86. [in Russian]
5. Zhinkin, N. I. (1958). *The mechanisms of speech*. In: Stuttering. Moscow: APN RSFSR. [in Russian]
6. Kocherhan, M. P. (2003). *General linguistics: textbook*. Kyiv: Publishing centre "Akademiia". [in Ukrainian]
7. Leontiev, A. A. (2007). *Language, speech, speech activity*. Moscow: KomKniga. [in Russian]
8. Leontiev, A. A. (2006). *The word in speech activity*. Moscow: URSS, 57–60. [in Russian]
9. Mel'nychuk, O. S. (1997). Language as a public phenomenon and subject of modern linguistics. *Movoznavstvo*, 2–3, 13. [in Ukrainian]
10. Smiritskii, A. I. (1957). *Syntax of the English language*. Moscow: Izd-vo literatury na inostrannykh yazykakh. [in Russian]
11. Saussure, F. de (2006). *The course of general linguistics*. Moscow, 38. [in Russian]
12. Bazhan, M. P., ed. *Ukrainian Soviet Encyclopedia*. Kyiv: Holovna redaktsiia Ukraininskoi radians'koi entsyklopedii. Vol. 7, 54–55. [in Ukrainian]
13. Shcherba, L. V. (1974). *On the threefold aspect of language phenomena and on the experiment in linguistics*. In: Language system and speech activity. L., 24–39. [in Russian]
14. Yushchuk, I. (2004). *The Ukrainian Language*. Kyiv: Lybid'. [in Ukrainian]

Information about the author:

Zhuravliova Larisa Stanislavivna
laura.195@ukr.net
Melitopol Bohdan Khmelnytsky
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhia region, 72312, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i18.1886>

Received at the editorial office 26. 05. 2017.
Accepted for publishing 20. 06. 2017.